

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-30>

УДК 911.3(477)

Поручинська І.В., Поручинський В.І., Бабій М.І.
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті розглянуто особливості та тенденції статистичної оцінки галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Луцького району Волинської області. Проаналізовано структуру земельного фонду та площу сільськогосподарських угідь в регіоні. Для визначення стану, складу та використання земельного фонду проведено розрахунки системи статистичних показників, які характеризують ефективність використання земельного фонду. Охарактеризовано структуру посівних площ та особливості їх трансформації під впливом природно-географічних та соціально-економічних умов і чинників. Проаналізовано сучасні особливості рослинництва в Луцькому районі. Визначено місце Луцького району серед інших районів Волинської області за обсягами виробництва та урожайністю зернових та зернобобових культур, фабричного цукрового буряку та сої. Визначено основні проблеми розвитку галузі на сучасному етапі.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарські підприємства, рослинництво, земельний фонд, посівна площа, урожайність.

Poruchynskaya Irina, Poruchynsky Volodymyr, Babiyy Muhailo
Lesya Ukrainka Eastern European National University

STATISTICAL RESEARCH OF THE PLANT INDUSTRY IN LUTSK DISTRICT OF THE VOLYN REGION

Summary. For today there is a necessity of complex evaluation of agriculture on the whole and industries of plant-grower in particular, as one of the basic forming system links of economy of regions of Ukraine. It is considered as a complex system of industries for the production, distribution and consumption of crop products, which are linked by social and economic links. The article deals with the peculiarities and tendencies of the statistical estimation of the field of crop production in agricultural enterprises of Lutsk district of Volyn region. The structure of the land fund and the area of agricultural land in the region are analyzed. To determine the status, composition and use of the land fund, calculations were made of a system of statistical indicators that characterize the efficiency of land use, in particular, the coefficient of use of the land fund for agricultural production and the plowing factor. It has been found that land is being transferred to the agricultural category in the region, and the high value of plowing ratio indicates a high level of economic land use. The structure of the sown areas and the peculiarities of their transformation under the influence of natural-geographical and socio-economic conditions and factors are characterized. The modern features of crop production in Lutsk district are analyzed. The acreage and yield of the main crops are characterized, and the farms that are the largest producers of these crops are indicated. The place of Lutsk district among other districts of Volyn region was determined by the volume of production and yield of grain and leguminous crops, factory sugar beet and soybean. The largest certified farms are listed in the State Register of Seeds and Seedlings, as well as in horticulture and berry. The enterprises of the district which are according to the results of activity of agricultural enterprises of the Volyn region in the leading positions in the collection of grain crops production of sugar beets are selected. It is found that in recent years there is a tendency to decrease the share of households in the production of agricultural products. The main problems of the industry development at the present stage are identified.

Keywords: agriculture, agricultural enterprises, crop production, land fund, acreage, yield.

Постановка проблеми. Сьогодні сільському господарству відводиться важлива роль у соціальному та економічному розвитку багатьох країн, зокрема і України та її регіонів. Від рівня його розвитку залежать забезпечення населення продовольством, а промисловості – сировиною. Для Волинської області сільське господарство завжди було і залишається однією з основних ланок розвитку економіки. Тому вивчення сучасного стану та перспектив розвитку сільського господарства в регіоні та його пристосування до нових умов ринку є актуальним і потребує комплексного оцінювання сільського господарства в цілому та галузей рослинництва і тваринництва зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку та тери-

торіальної організації сільського господарства загалом і його окремих галузей присвячені праці багатьох вчених, зокрема І.К. Бистрякова, Л.М. Болдиревої, В.І. Векленко, В.О. Гуцала, Н.І. Мезенцевої, Я.Б. Олійника, М.Д. Пістун, А.М. Слащук та багатьох інших. Розробкою методологічних та практичних аспектів розвитку сільськогосподарської статистики займалися З.П. Бараник, С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єрина, Н.О. Парфенцева та інші. Разом із цим економічні зміни у рослинництві тривають і потребують подальшого розгляду та аналізу на рівні регіонів.

Постановка завдання. Метою статті є статистична оцінка сучасного стану та загальних тенденцій розвитку рослинництва в Луцькому

районі Волинської області. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження:

- визначити структуру земельного фонду та площу сільськогосподарських угідь в Луцькому районі;

- охарактеризувати специфіку використання земельного фонду в регіоні, шляхом використання статистичних коефіцієнтів;

- проаналізувати структуру посівних площ в регіоні та тенденції їх зміни;

- охарактеризувати сучасні особливості рослинництва в Луцькому районі;

- визначити основні проблеми розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. Рослинництво – це галузь сільського господарства, основне завдання якого – вирощування рослин для отримання продукції, що задовольняє потребу людини в їжі, кормів для тварин, сировини для переробної промисловості.

Волинська область має великі можливості для розвитку аграрного виробництва, зокрема характеризується досить сприятливими природними умовами для розвитку сільського господарства та має великий споживчий ринок. Область є аграрно-індустріальним регіоном із багатогалузевим сільським господарством [3].

Луцький район розташований у південно-східній частині Волинської області. Площа району 0,973 тис. км², що становить 4,8 % території області. Район включає 83 сільських населених пункти та два селища міського типу, що розташовані на території двох селищних та 28 сільських рад.

Відповідно до Земельного кодексу України, всі землі поділяються на категорії з різним цільовим призначенням. Землі, що використовуються для аграрного виробництва, є землями сільськогосподарського призначення, які додатково поділяються на сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги) та несільськогосподарські угіддя, тобто землі під господарськими будівлями та інфраструктурними елементами господарства [4].

У структурі земельного фонду Луцького району переважають сільськогосподарські землі, на які припадає понад 80 % території, ліси та інші лісовкриті території – 7,2 %, забудовані землі – майже 5 %, заболочені землі – 3,1 %. На води, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом та інші припадає 1,7 % (табл. 1).

Таблиця 1
Земельні ресурси Луцького району

Показники	тис. га	% від загальної площі
Загальний земельний фонд	97,3	100
з них		
Сільськогосподарські землі	79,0	81,1
Ліси та лісовкриті площі	7,1	7,3
Забудовані землі	4,8	4,9
Заболочені землі	3,0	3,1
Інші	3,4	3,6

Джерело: [4]

Площа сільськогосподарських угідь в районі становить 79,0 тис. га, з них рілля – 66,0 тис. га,

пасовища – 5,6 тис.га, сіножаті – 5,2 тис. га, багаторічні насадження – 2,2 тис. га (рис. 1).

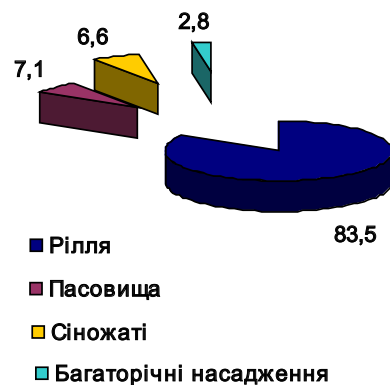

Рис. 1. Структура сільськогосподарських угідь Луцького району, %

Землі у володінні і користуванні громадян становлять 20,1 тис.га, в тому числі для ведення особистого підсобного господарства 10,7 тис. га; будівництва та обслуговування житлових і господарчих будівель (присадибні ділянки) – 5,2 тис. га; сінокошіння та випасу худоби – 1,9 тис. га; городництва – 1,3 тис. га; колективного та індивідуального садівництва – 1,0 тис. га.

На території Луцького району ведуть свою діяльність 75 сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, 89 фермерських господарств та 19 тис. одиниць господарств населення.

Для характеристики використання земельного фонду у Луцькому районі використовуємо такі показники [1]:

- 1) коефіцієнт використання земельного фонду для сільськогосподарського виробництва;
- 2) коефіцієнт розораності (коефіцієнт використання сільськогосподарських угідь).

Перший показник розраховується як відношення площі сільськогосподарських угідь до площі земельного фонду і показує ступінь освоєння земель. Його збільшення або зменшення свідчить про зміну цільового призначення земель. Для Луцького району він становить 0,819 і роки має тенденцію до зростання. Зокрема, у 2012 р. цей показник становив 0,583. Тобто, спостерігається переведення земель до категорії сільськогосподарських.

Коефіцієнт розораності показує питому вагу ріллі в загальній площі землекористування і визначається як відношення площі ріллі до площі сільськогосподарських угідь. Згідно з розрахунками вчених, він не має перевищувати 30 % площі сільськогосподарських угідь, а його високе значення свідчить про високий рівень господарського використання земель. Коефіцієнт розораності земель на території Луцького району становить 83,5 %, що характеризує ситуацію як несприятливу.

Важливим показником землекористування є структура посівних площ. Впродовж останніх років структура посівних площ у Луцькому районі зазнала трансформації. Причиною цього є ряд чинників, зокрема, зміна клімату та значні досягнення селекціонерів у виведенні нових сортів та гібридів, що дозволило успішно вирощувати сільськогосподарські культури, які раніше не застосовувалися у наших широтах.

Зокрема, починаючи з 2005 року в районі започатковано вирощування сої, посівну площа якої постійно збільшується. В подальшому зберігатиметься тенденція до росту частки сої у структурі посівних площ, завдяки стабільності ціни і попиту на цю культуру.

На сьогоднішній день найбільша посівна площа зайнята саме під зернові та зернобобові культури (49,8 %) та технічні культури (40,5 %). У 2019 році підприємствами району було зібрано 97,5 тис. тон зернових та зернобобових культур з найвищою урожайністю в області – близько 65 ц з гектара. З них 86,5 тис. т (88,7 % загального обсягу зернових) – озима пшениця. Найбільші площі до збирання в шести господарствах району, де більше 1000 га зернових, це такі, як СГТОВ «Городище» – 2320 га, СГПП «Рать» – 1303 га, СГПП «Дружба» – 1236 га, СГПП «Несвіч» – 1122 га, СГВК «Урожай» – 1112 га, СГТОВ «Лище» – 1090 га. Ще в семи підприємствах – площі до збирання складають від 770 до 1000 га [5].

У структурі посіву технічних культур 37,6 % площ займає соя, 36,2 % – ріпак та 18,3 % – соняшник. Площі посіву ріпаку становлять 3613 га, в тому числі 3385 га озимого та 228 га ярого. Крім того, посіви кукурудзи на зерно займають 2795 га, гречки – 22 га. Ріпаку та кользи зібрали 13,4 тис.т, при середній урожайності 26 ц/га. Сої вирощено майже 10 тис. т, з урожайністю 34,0 ц/га, а соняшнику – 8,3 тис. т (37,5 ц/га). Найбільші виробники цих культур у районі товариства «Городище», «Веселе-Агро» та приватне підприємство «Несвіч».

Луцький район займає лідируючі позиції в області за виробництвом цукрового буряка. У 2018 році його було зібрано 111,3 тис. т, що на 9,9 тис. т більше, ніж у попередньому році. Крім того, це єдиний район Волинської області, де виробництво цукрового буряка зросло, оскільки для інших районів характерне скорочення виробництва цієї культури [6].

За урожайністю цукрових буряків Луцький район посідає перше місце в області – 670 центнерів з одного гектара, що на 153 центнера більше ніж в середньому по області.

Район не спеціалізується на картоплярстві, хоча її виробництво теж є значним. Посіви цієї культури охоплюють понад 5,6 тис. га. В СГТОВ «Родючість-Агро» (смт. Торчин) займаються відтворенням якісного насіння картоплі високих репродукцій. В районі користуються попитом такі сорти: «Повінь», «Дніпрянка», «Аноста», «Беллароза», «Обрій», «Фантазія», «Тирас», «Поляна», «Слов'янка», «Лілея», «Альвара», «Тайфун», «Кіммерія» та інші.

Виробництво картоплі зосереджене у особистих селянських господарствах та фермерських господарствах, де розміщено більше 95 % площ цієї культури. Урожайність картоплі в Луцькому районі є досить високою і становить 179 центнерів з одного гектара. Перспективою розвитку картоплярства має стати переробка картоплі.

В Луцькому районі виробництвом овочів займаються як в сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення. Проте частка господарств населення у виробництві овочів є значно більшою і становить понад 95 % [2].

На території Луцького району по всіх категоріях господарств є в наявності 160 га плодоягідних насаджень, з них зерняткових – 65 га, кісточкових – 6,5 га, ягідників 95 га. Разом з тим, значні площі плодоягідних культур вирощуються в особистих селянських господарствах [5].

Загалом, за обсягами виробництва культур зернових та зернобобових, цукрового буряку фабричного та сої Луцький район посідає друге, урожайністю культур зернових та сої – перше місце серед районів Волинської області.

На території Луцького району знаходяться сертифковані господарства, внесені до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, а також в садівництві та ягідництві. Волинська ДСГДС Інституту с/г Західного Полісся НААН України, яка знаходиться у селищі міського типу Рокинях. Серед культур, що вирощуються – жито (сорт «Ірина»), картопля («Арія», «Кімерія»), люпин жовтий («Прип'ятьський», «Світязь»), озима пшениця («Москаль»), тритикале озиме («Ратне», «Шаланда»), ячмінь звичайний («Карат») (Департамент агропромислового розвитку).

Крім того, в селищі рокинях також знаходиться приватне підприємство «Еліт-Стар» Волинського інституту АПВ НААН України, яке займається вирощуванням зернових, бобових культур і насіння олійних культур. Основною культурою є озиме тритикале сорту «Ратне».

ДП ДГ «Еліта» Волинського інституту АПВ НААН України в Рокинях, займається виробництвом оригінального та елітного насіння, зокрема озимого тритикале сортів «Ратне» та «Шаланда», а також ярого ячменю сорту «Карат».

До цього реєстру також входить фермерське господарство «Міжгір'я», яке знаходиться у селі Білостоці. Основним напрямком діяльності суб'єкта господарювання є вирощування зернових культур з основним акцентом на посівах гречки сорту «Антарія». Орендовані земельні ділянки становлять 237,4 га.

У селі Баківцях розташоване ДП ДГ «Перемога» Волинського інституту АПВ НААН України, основним напрямом діяльності якого є вирощування зернових та технічних культур. Серед культур, що вирощуються – овес посівний («Парламентський»), озима пшениця («Дарунок Поділля», «Краєвид», «Поліська 90»), рання пшениця («Рання 93») та ярий ячмінь («Карат»).

Серед серед сертифікованих господарств в садівництві та ягідництві виділяємо ТОВ «Агрофірма «Волинський сад», яке займається вирощуванням зерняткових та кісточкових культур. Культурою, що занесена до Державного реєстру є ліщина велика (фундук) трьох сортів – «Барселонський», «Галле», «Косфорд».

Варто зазначити, що за підсумками діяльності сільськогосподарських підприємств Волинської області за 2018 рік, деякі підприємства Луцького району знаходяться на лідируючих позиціях. Так, до десятки підприємств, які зібрали у 2018 році найбільший валовий збір зернових (без кукурудзи), входять п'ять підприємств району – група компаній ТМ «ВЛІЯ», СГТзОВ «Городище», СГПП «Дружба», СГТОВ «Лище» та СГПП «Рать».

Три сільськогосподарських підприємства, що ведуть свою діяльність на території Луцького району, а саме СГТОВ «Лище», СГТзОВ «Горо-

дище» та ТзОВ «Романів», входять до десятки господарств області, що мають найбільші обсяги виробництва цукрових буряків.

Що стосується суб'єктів господарювання, які займаються вирощуванням плодово-ягідних культур, то серед топ-10 підприємств з найбільшими площами є одне (ТзОВ «Дари Волині»), яке знаходиться на території Луцького району.

Протягом останніх років спостерігається тенденція до зменшення частки господарств населення у виробництві продукції сільського господарства. Проте власники особистих селянських господарств є основними виробниками сільськогосподарської продукції, насамперед картоплі, овочів, плодів та ягід [3].

Найбільш проблемним питанням розвитку галузі є ефективний збут сільськогосподарської продукції, яка виробляється малими фермерськими господарствами та власниками особистих господарств. Також проблемою є те, що великі підприємства, нарощуючи обсяги продукції рослинництва, застосовують пестициди, які забруднюють навколишнє середовище та створюють ризики для якості продукції. Попередити таку загрозу можна шляхом ведення органічного, екологічного виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Необхідність статистичного дослідження галузі рослинництва зумовлена потребою в дослідженні галузі для комплексної оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств в регіонах, відповідно до потреб сучасного ринку.

Проведений статистичний аналіз дозволив визначити основні тенденції з виробництва продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Луцького району Волинської області. Основними сільськогосподарським культурами, вирощуванням яких займалися сільськогосподарські підприємства, і на які припадали найбільші посівні площі, були зернові та зернобобові (найбільше – пшениця та кукурудза), серед технічних культур – соняшник та соя.

Резервами нарощення виробництва продукції рослинництва є зростання рівня використання сільськогосподарських угідь та підвищення урожайності основних культур. Використання сучасних агротехнічних заходів у виробництві сільськогосподарської продукції є основою для ефективного розвитку аграрної галузі в цілому та рослинництва зокрема.

Список літератури:

1. Мармоза А.Т. Статистика сільського господарства : навчальний посібник. Київ : Ельга-Н, КНТ, 2007. 696 с.
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.07.2020).
3. Офіційний сайт Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації. URL: <http://agrovoly.com/main.php> (дата звернення: 05.07.2020).
4. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua> (дата звернення: 08.07.2020).
5. Офіційний сайт Луцької міської Ради. URL: <http://lutskadm.gov.ua/pasport-raionu/silke-hospodarstvo> (дата звернення: 07.07.2020).
6. Соціально-економічне становище Луцького району за 2019 рік. URL: <https://voladm.gov.ua> (дата звернення: 08.07.2020).

References:

1. Marmoza, A.T. (2007). Statystyka silskogo gospodarstva : navchalnyj posibnyk [Agricultural statistics: a textbook]. Kyiv: Elga-N, KNT. 696 p. (in Ukrainian)
2. Oficijnyj sajt Golovnogo upravlinnya statystyky u Volynskij oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Volyn region]. Available at: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (accessed 5 July 2020).
3. Oficijnyj sajt Departamentu agropromyslovogo rozvytku Volynskoyi oblderzhadministracijy [Official site of the Department of Agricultural Development of the Volyn Regional State Administration]. Available at: <http://agrovoly.com/main.php> (accessed 5 July 2020).
4. Oficijnyj sajt Derzhavnoyi sluzhby Ukrainy z pytan geodeziyi, kartografiji ta kadastru [Official site of the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre]. Available at: <https://land.gov.ua> (accessed 8 July 2020).
5. Oficijnyj sajt Luczkoyi miskoyi Rady [Official site of Lutsk City Council]. Available at: <http://lutskadm.gov.ua/pasport-raionu/silke-hospodarstvo> (accessed 7 July 2020).
6. Socialno-ekonomichne stanovyshhe Luczkogo rajonu za 2019 rik [Socio-economic situation of Lutsk district in 2019]. Available at: <https://voladm.gov.ua> (accessed 8 July 2020).